

UOT 338.45

Yusif Ariz oğlu AĞAYEV
doktorant, AKU
yusif-aghayev@mail.ru

İNNOVATİV İNKİŞAFIN TƏMİN EDİLMƏSİNDƏ STRATEJİ BAXIŞ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi. Ölkə iqtisadiyyatının inkişafına nail olmaq, rəqabətqabiliyyətli dövlətə çevrilmək üçün istehsal və xidmət sahələrində innovativ inkişafa nail olunması zərurətdir.

İşin metodologiyası. Sənaye müəssisələrinin innovativ inkişaf və dayanıqlığı sahəsində konseptual müddəalar və elmi-metodoloji tövsiyələr kompleksı apardığımız tədqiqatın nəzəri əsasını və metodoloji bazasını təşkil edir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti xarici mühit haqqında məlumatın qıtlığı və qeyri-müəyyənliyi şəraitində innovasiyanın tətbiqi əsasında sənaye müəssisələrinin dayanıqlığının idarəedilməsi mexanizminin araşdırılmasından ibarətdir.

Tədqiqatın nəticələri innovasiya fəaliyyətinin idarə edilməsinin praktiki məsələlərinin həlli üçün elmi-metodoloji əsas olmasından ibarətdir.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi ətraf mühitin qeyri-müəyyənliyi şəraitində müəssisələrin innovativ inkişafı və fəaliyyətinin dayanıqlığını təmin edən amillərin müəyyən edilməsidir.

Açar sözlər: inkişaf, istehsal, strategiya, innovasiya, rəqabət

Giriş

Bütövlükdə, iqtisadiyyatın innovativ inkişafı dövlət və sahə nazirliklərinin, idarəetmə strukturlarının, quruluşun əsas iqtisadi siyasətinin əsaslarıdır. Hökumətin qəbul etdiyi iqtisadiyyatın bir çox proqramlarında innovativ iqtisadi inkişafın seçilməsi və bu ölkəyə ciddi şəkildə yönəldilmiş tədbirlər hazırlamaq mümkündür. Müasir global iqtisadi sistemdə dünya və milli iqtisadiyyat miqyasında innovativ inkişafın alternativini yoxdur. İnnovativ inkişaf yoluna keçid ölkəmiz üçün onilliklər ərzində zərurətə çevrilib [1].

Bazar iqtisadiyyatına keçidlə, ölkədə açıq iqtisadiyyatın qorunduğu, daxili bazarın xarici mallarla təmin olunduğu bir dövrdə rəqabət problemi iqtisadiyyatımız üçün ən kəskin problemə çevrilmişdir. Nəzərə alsaq ki, müasir iqtisadi münasibətlər şəraitində yalnız innovativ müəssisələr rəqabət üstünlüyü əldə edirlər [2].

İnnovasiya, digər iqtisadi anlayışlar kimi, müxtəlif təriflərə malikdir. İnnovasiya mövcud vəziyyətdən daha yüksək səmərəliliyi təmin edən, intellektual fəaliyyətin, kəşflərin və ixtiraların tətbiqinin son nəticəsi olan innovasiyaların işlənilməsi və tətbiqi deməkdir [2].

Yenilik nədir sualının ən sadə dillə desək, cavabı fərqli, yeni ideyalar hazırlamaq və onları tətbiq etməkdir. Bu ideyalar əvvəllər həll olunmamış problemləri həll etmək və ya əvvəllər qarşılanmamış ehtiyacları həll etmək üçün inkişaf etdirilə bilər. Yaxud həmin yenilik bir çox mövcud məhsul və xidmətləri daha gözəl, daha rahat və daha çox insan üçün faydalı etmək məqsədi daşıyır. İnnovasiya bu ideyalar həyata keçirildikdə və məhsullar, xidmətlər və ya biznes təcrübələri inkişaf etdirildikdə, sonra isə həmin məhsul və xidmətlər satıldıqda və ya biznes təcrübələri həyata keçirildikdə baş verir [3].

Müasir iqtisadi ədəbiyyatda bir kateqoriya kimi innovasiya fəaliyyəti əsasən onu strateji və taktiki baxımdan müəyyən edən iki qrup göstərici ilə müəyyən edilir. Strateji plan göstəricilərinə aşağıdakılar daxildir [4]:

- innovativ rəqabət strategiyasının keyfiyyəti;
- innovativ potensialın səfərbər olunma səviyyəsi;
- cəlb edilmiş kapital qoyuluşlarının, investisiya qoyuluşlarının səviyyəsi;

- innovativ dəyişikliklərdə istifadə olunan üsul, “mədəniyyət” səviyyəsi;
- şüurlu fəaliyyət səviyyəsinin əhəmiyyəti.

Taktiki plan göstəriciləri aşağıdakılardan ibarətdir [4]:

- müəssisənin reaksiyasının strateji rəqabət vəziyyətinin xarakterinə uyğunluğu;
- innovativ dəyişikliklərin sürəti.

Bu göstəricilərin hər biri bir sıra parametrlərlə müəyyən edilir. Bununla belə, bütün bu göstəricilər müəyyən qeyri-müəyyənliklə xarakterizə olunur və tədqiqatın həll etdiyi vəzifədən asılı olaraq onların təfsiri də birmənalı deyil [6].

Innovasiya prosesini həyata keçirmək üçün istehsal fəaliyyətinə müxtəlif resursları cəlb etmək lazımdır. Bu ehtiyatlar əsasən yeni işlənmiş və ya təkmilləşdirilmiş mövcud məhsul növlərinin istehsalının inkişafı, onların istehsala daxil edilməsi və kütləvi istehsalının təmin edilməsi ilə bağlı xərclərdən ibarətdir. Bu resurslar ölkəmizdə innovasiyanın müxtəlif sahələrinə yönəldilsə də, proqnozlaşdırılan və əldə edilən nəticələr arasında böyük fərqlər var. Düzdür, əvvəldə qeyd etmişdik ki, bir qayda olaraq, nəzərdə tutulan və həyata keçirilən yeniliklərin təxminən 10%-i uğurla tamamlanır. Bu nümunəni nəzərə alsaq, ölkə iqtisadiyyatının bütün sahələrində olan müəssisələrdə bir çox belə innovativ tədbirlərin həyata keçirilməsində 100 faizdən 10 faiz götürərək yüksək nəticə kimi dəyərləndirmək olar. Daha doğrusu, 100 innovativ tədbir həyata keçirilirdisə, indi 1000 belə tədbiri həyata keçirməklə biz 100 innovativ tədbiri uğurla, müsbət nəticələrlə başa vurmaqla artıq ölkə iqtisadiyyatına müəyyən effekt vermiş olacağıq [6].

Sənaye müəssisələrinin davamlı inkişafını şərtləndirən daxili amillərin öyrənilməsi

Müasir iqtisadi şərait istehlakçı tələbinin sürətli dəyişməsi, artan rəqabət, tələbin mövsümliliyi və digər ekoloji amillərin yüksək dinamikası ilə müəyyən edilir. Bu təsir elementləri müəssisənin davamlılıq səviyyəsinin yüksəlməsi ilə əlaqədar idarəetmə qərarlarının qəbulu texnologiyasını çətinləşdirir [5].

Xarici mühitin qeyri-müəyyənliyi müəssisələrin dayanıqlığının pozulmasının əsas səbəblərindən biridir. Göstərilən qeyri-müəyyənliklə əlaqədar olaraq ətraf mühit amilləri aşağıdakılardır [5]:

- iqtisadi və siyasi;
- ictimai-siyasi;
- kredit kapitalı bazarı;
- satış bazarı;
- rəqabət aparıcı müəssisələr;
- xammal və materialların alınması bazarı;
- dayaq sahələrinin vəziyyəti;
- əmək bazarı;
- elmi-texniki tərəqqi;
- yeni texnologiyalar bazarı;
- ekoloji tələblər;
- digər amillər.

Fəaliyyət prosesində tarazlıq vəziyyətində olan müəssisə mütəmadi olaraq bu keyfiyyətini itirir və yeni situasiya, “böhran” adlanan xarakterik vəziyyəti “yaşamağa” məcbur olur. Sonra müəssisə yeni tarazlığa, lakin yeni vəziyyətə, daha yüksək və ya aşağı inkişaf səviyyəsinə keçir və onu böhran vəziyyəti adlandırır. Nəticədə “sabitlik” və “tarazlıq” anlayışları sistemdə baş verən dəyişmə prosesinin dinamikasının müxtəlif qarşılıqlı əlaqələrini əks etdirir, digər tərəfdən isə bu anlayışlar arasında reallıqda özünü göstərən qarşılıqlı əlaqə yaranır. Buna görə də müəssisənin dayanıqlığının öyrənilməsinin səmərəlilik səviyyəsini yüksəltmək üçün onun bir-biri ilə əlaqəli bir neçə istiqamətdə aparılması zəruri görünür. Bu istiqamətlər praktikada əsasən aşağıdakılara istinad edir [8]:

- istehsal və texnoloji;
- logistika;
- idarəetmə;
- maliyyə və əməliyyatlar.

Sənaye müəssisəsinin davamlı inkişafı ilə həm fasiləsiz istehsal, həm də istehsal olunan məhsulun növbəti fasiləsiz istehsalı təmin etmək üçün kifayət qədər qiymətə davamlı satışı təmin edilir. İstehsal sisteminin davamlılığı davamlılığa müxtəlif yollarla təsir edən bir sıra fərdi amillərlə də müəyyən edilir. Bu amillərə aşağıdakılar daxildir [8]:

- müəssisənin daxili və xarici maliyyə sabitliyi;
- müəssisənin avadanlıqlarının fiziki və köhnəlmə səviyyəsi ilə;
- müəssisədə idarəetmənin səmərəliliyinin səviyyəsi;
- texnoloji, məhsul və ya təşkilati innovasiyaların tətbiqi;
- elm tutumlu məhsulların istehsalı;
- paralel mühəndisliyin istifadəsi – yeni məhsulun hazırlanması prosesinin onun inkişafı və istismarı prosesinin modelləşdirilməsi ilə eyni vaxtda həyata keçirilməsini nəzərdə tutur;
- mürəkkəb iqtisadi sistemin qeyri-müəyyənliyi;
- istehsal və əmək bölgüsündə ixtisaslaşmanın təsiri;
- informasiya-kommunikasiya balansı (istehsal sisteminin elementlərinə informasiyanın ötürülmə sürəti);
- istehsal sisteminin dinamik xüsusiyyətləri (sifarişlərin hazırlanmasında və onların ödənilməsində gecikmələr);

Müəyyən bir yeniliyin müxtəlif səviyyələrdə, müxtəlif sahələrdə tətbiqi ilə bağlı idarəetmə qərarlarının qəbulu zamanı yuxarıda sadalanan amillərin təsirindəki dəyişiklikləri təhlil etdikdən sonra belə nəticəyə gəlmək olar ki, planlaşdırılan innovasiya müəssisənin davamlılığına təsir göstərir [9].

Sənaye müəssisələrinin innovativ potensialı onların davamlı inkişafının müəyyənedici amili kimi

Ölkənin uzunmüddətli sosial-iqtisadi inkişaf strategiyası Azərbaycan Respublikasının iqtisadiyyatını ixrac-xammal inkişafı formasından innovativ inkişaf növünə keçirməklə iqtisadi artım tempinin sürətləndirilməsi kimi mühüm vəzifənin həllini nəzərdə tutur. Daha perspektivli fərq kimi innovasiya müəssisələrin səmərəliliyinin yüksəldilməsində mühüm rol oynaya və inkişafın əsas amili kimi çıxış edə bilər. İnnovasiya mühitinin inkişaf səviyyəsi və dinamikliyi – fəal innovativ elm, yeni texnologiyalar, bilik tutumlu sənaye və müəssisələr davamlı iqtisadi artımın əsasını təşkil edir.

Qeyd edək ki, dünyanın aparıcı ölkələrinin texnoloji tərəqqinin sürətlənməsi fonunda (innovasiya fəaliyyəti onların ÜDM artımının 60%-ə qədərini təmin edir) Azərbaycan dünya iqtisadiyyatından kənar qalmaq və ya inkişafdan qalmaq təhlükəsi ilə üzləşə bilər. İnnovativ potensialdan istifadə innovativ fəaliyyətin intensiv transformasiyası şəraitində sənaye müəssisələrinin rəqabət qabiliyyətinin artırılmasının səmərəli vasitəsidir və davamlı inkişafın müəyyənedici amilidir. Müəssisələrin davamlı inkişafı innovativ mühitdə, yerlərdə resursların toplanması və seçilmiş prioritetlərə uyğun səmərəli inkişafı üçün imkanların mövcudluğu ilə təmin edilir. Daha dəqiq desək, innovativ potensialın artırılması hesabına müəssisələrin davamlı inkişafı təmin edilir. Sənaye müəssisələrinin davamlı inkişafının müasir modeli elmi-texniki sahənin iqtisadi və sosial inkişaf proseslərinə sistemli inteqrasiyasını təmin edir. Eyni zamanda, innovativ potensialın artırılması prosesi ölkənin sənaye müəssisələri tərəfindən davamlı inkişafın zəruri əsası kimi qəbul edilir [5].

Beləliklə, davamlı inkişaf uzunmüddətli rəqabət üstünlüyü və müvafiq olaraq uzunmüddətli perspektivdə effektiv iş əldə etmək üçün ilkin şərtidir.

Bu prosesdə əsas rol “elm növünün – istehsal – istehlakın bir-biri ilə əlaqəli üç mərhələsində həyata keçirilən elmi-texniki tərəqqi” oynayır. Təbii ki, iqtisadi baxımdan üçüncü mərhələ əsas hesab olunur. Bu mərhələdə əvvəllər yaradılmış elmi potensial praktiki olaraq geniş miqyasda reallaşdırılır və iqtisadi effekt verir.

Bu səbəbdən əksər sənaye müəssisələri “elm-istehsal-istehlak” dövrünün “istehlakçı” mərhələ-

sində iştirak edirlər. Burada məhsulun və istehsal prosesinin yenilənməsinə yönəlmiş fəaliyyətlərin hazırlanması və həyata keçirilməsi prosesi innovasiya prosesi adlanır [5].

Innovasiya proseslərinin məqsədi təbii ki, sənaye müəssisələrinin innovativ potensialını və səmərəliliyini artırmaqdır. Fəaliyyətin səmərəliliyini artırmaq və davamlı inkişafa nail olmaq üçün bu sahədə proseslərə nəzarət etmək, digər müəssisələrin təcrübəsini öyrənmək və təhlil etmək və nəticə çıxarmaq lazımdır. Nəzərə almaq lazımdır ki, əgər müəssisələr xarici mühitdəki dəyişiklikləri əvvəlcədən hiss etməli və görməli, bəzən onu stimullaşdırmalıdırlarsa, gələcək rəqabət üstünlüyü yaratmağa yönəlmiş strateji idarəetmə həyata keçirilir. Praktikada belə yenilikləri profilaktik innovasiyalar kimi qiymətləndirənlər də var [4].

Müasir iqtisadi münasibətlər sistemində davamlı inkişafı təmin edən amillər sırasında əsas yeri innovasiya fəaliyyətinin keyfiyyəti və intensivliyi, innovasiya potensialının artırılması tutur. İnnovasiyaların geniş tətbiqi, istehsal amillərinin daim yeni kombinasiyalarının yaradılması müasir iqtisadi həyatın normasına çevrilmişdir [4].

Artıq məlumdur ki, sənaye müəssisələrinin innovativ fəaliyyəti böyük investisiyalara baxmayaraq, gözlənilən nəticəni verə bilər. Bu vəziyyət müəssisələrin səylərinin dar təsirə malik olması və eyni zamanda kompleks və sistemli yanaşmanın tətbiqi əsasında bütün müəssisə daxilində davamlı inkişafın vahid strategiyasının formalaşdırılmasının zəruriliyi ilə əlaqədar yaranır [2].

Sənaye müəssisələrinin davamlı inkişafı, onun qiymətləndirilməsi metodologiyası

Sosial-iqtisadi sistemin davamlılığının elmi əsaslarının tədqiqi göstərdi ki, davamlı inkişaf geniş mənada indiki və gələcək nəsillərin ehtiyaclarını ödəmək üçün iqtisadi, sosial və ekoloji alt sistemlərin uyğunlaşdırılması və tarazlı inkişafı kimi müəyyən edilir [3]. 1987-ci ildə davamlı inkişaf probleminə daha çox diqqət yetirildi. BMT-nin Ətraf Mühit və İnkişaf Komissiyasının tərtib etdiyi “Ümumi gələcəyimiz” hesabatı bütün dünyanın diqqətini bu problemə yönəldib. Bu sənəd davamlı inkişafı “gələcək nəsillərin imkanlarına xələl gətirmədən indiki nəslin ehtiyaclarına cavab verən və onların şəxsi ehtiyaclarının ödənilməsinə təmin edən inkişaf” kimi müəyyən edir [3].

Davamlı istehsal münasib resursların təmin edilməsinə, onların səmərəli bölüşdürülməsinə və istifadəsinin adekvat təmin edilməsinə yönəlmişdir.

Maliyyə davamlılığı şirkətin gəlirlərinin daimi artımını və onun xərclərinin azaldılmasını təmin etməklə yanaşı, iqtisadi effekti artırmaq üçün sahibkara xüsusi maddi resurslarla sərbəst manevr etmək imkanı verir [6].

Təşkilati davamlılıq istehsalın və kadrların işinin təşkilinin sabit səviyyəsi, daxili idarəetmə və müştərilər və təchizatçılar, tərəfdaşlar, rəqiblər və dövlət qurumları ilə xarici qarşılıqlı əlaqə ilə xarakterizə olunur.

Marketinqin varisliyi müəssisənin nailiyyətlərinin həyata keçirilməsində marketinq strategiyasının məcmusunu əks etdirir.

Texnoloji davamlılıq tətbiq olunan metodların və texnoloji proseslərin tərəqqisi, istehsalın mexanikləşdirilməsi və avtomatlaşdırılması, yeni texnologiyanın tətbiqi ilə xarakterizə olunur.

İnvestisiya dayanıqlığı müəssisənin investisiyaların layihələndirilməsi zamanı risk və qeyri-müəyyənlik amilini nəzərə alaraq iqtisadi artım və təkrar istehsalın genişləndirilməsi qabiliyyətində özünü göstərir [8].

Sənaye müəssisələrinin davamlı inkişafına təsir edən amillərin müəyyən edilməsi

Sabitlik daxili və xarici amillər kompleksinin təsiri altında formalaşır. Amil hər hansı bir prosesin səbəbi, hərəkətverici qüvvəsidir. Faktorlar zəruri informasiya sahələrinə görə qruplaşdırılmış, yəni bazarın əsas tədqiqat bölmələrinə görə qruplaşdırılmış konkret hadisələr və meyillərdir [10].

Beləliklə, davamlılıq amillərinə, onun pozulmasına səbəb ola biləcək səbəblər, başvermə yeri, təsirin xarakteri və istiqaməti, təsir obyektinə və s., asılı olaraq təsnif edilir. Faktorları üsullara görə ayıra bilərik: iqtisadi və qeyri-iqtisadi (siyasi, hüquqi, ekoloji); üsula görə: birbaşa və dolaylı təsir amilləri [10].

Onların əlaqəsi, təsiri, qarşılıqlı əlaqəsi təkcə hər hansı bir subyekt üçün deyil, bütün iqtisadi

sistem üçün aktualdır. Müəyyən tarixi dövrlərdə bəzi şəxslərin təsiri artır, bəziləri isə azalır, digər dövrlərdə isə əksinə ola bilər [10].

Milli, regional, sənaye və korporativ xarici amilləri iki əsas qrupa bölmək olar: birbaşa və dolaylı təsir.

Bazar iqtisadiyyatı şəraitində müəssisələr xarici mühitin xarici amillərini inkar edə bilməz, əksinə, onları daha yaxından izləyir və onların təsirinə adekvat reaksiya verirlər. Bu gün ekoloji faktorların inkar edilməsi ertəsi gün müəssisənin iflası deməkdir [7].

Müəssisənin düzgün işləməsini bilavasitə şərtləndirən xarici mühit obyektiv və subyektiv amillər vasitəsilə müəssisəyə təsir göstərir. Hər bir amilin müəssisənin səmərəliliyinə təsiri müxtəlif formalarda özünü göstərə bilər. Xarici amillərlə yanaşı, müəssisənin sabitliyinə müəssisənin daxili amilləri də təsir göstərir [5].

Xarici obyektiv amillər müəssisənin fəaliyyətinə və inkişafına birbaşa təsir göstərən ətraf mühit amillərinin məcmusudur. Bu amillər qrupuna əmək, maliyyə, informasiya, maddi və digər resursların təchizatçıları, rəqiblər və s. daxildir. Ümumilikdə sənayenin davamlı inkişafına təsir edən amilləri aşağıdakı kimi xarakterizə etmək olar:

1. Milli qanunvericilik. Bu amil müəssisənin inkişafına təsir edən xarici mühitin əsas obyektiv amilidir. Bütün hüquqi aktları iki hissəyə bölmək olar: respublika hüquqi aktları və yerli hüquqi aktlar. Sənaye müəssisələri bütün səviyyələrdə qaydalara riayət etməlidirlər. Bəzi hallarda qanunvericilik aktları müəssisələr arasında qeyri-müəyyənliyə səbəb olur [9].

2. Resurs dəstəyi. Bu amil müəssisənin fəaliyyəti üçün zəruri olan maddi, əmək və maliyyə resurslarının məcmusundan ibarətdir. Fəaliyyət göstərən hər bir müəssisədə istifadə olunan və tələb olunan resursların ciddi uçuotu aparılmalıdır, mühasibat uçuotu da öz növbəsində müəssisəyə onlardan daha səmərəli istifadə etməyə imkan verir.

3. Tərəfdaşlar. Müəssisənin partnyorları onun işinə və davamlı inkişafına mühüm təsir göstərirlər.

4. Rəqabət edən müəssisələr. Rəqiblər müəssisənin inkişafının hərəkətverici qüvvəsi hesab olunur. Məhz rəqiblər müəssisələrə inkişaf etməyə, rəqabətqabiliyyətli məhsullar istehsal etməyə və işçi heyəti üçün daha əlverişli iş şəraiti yaratmağa imkan verir. İqtisadiyyatda, sosial sahədə və digər bu kimi sahələrdə gedən proseslər nəticəsində təkcə əmtəə bazarlarında deyil, həm də material və əmək bazarlarında rəqabət güclənir. Rəqabət müəssisələrin, xüsusən də istehsal müəssisələrinin daxili mühitinə də təsir edir. Buna görə də məhsulların keyfiyyətinə, istehlakçı xüsusiyyətlərinə mütəmadi olaraq nəzarət etmək və parametrləri təkmilləşdirmək lazımdır.

5. Məhsulların istehlakçıları – alıcılar. Müştərilər son dövrlərdə xarici mühitin əsas amilləri kimi qəbul edilir. Onların müəssisələrin inkişafına təsiri qeyd olunur. Xarici mühit istehlakçıları vasitəsilə müəssisələrə təsir edir və onların strategiyasını müəyyən edir.

6. Dövlət orqanları. Bu, həmin müəssisələrə hərtərəfli təsir göstərən və müxtəlif təsir vasitələri ilə onların fəaliyyət istiqamətlərini müəyyən edən amildir. Dövlət orqanları müəssisələrin fəaliyyətinə və inkişafına təsir göstərirlər [6].

Sənayenin davamlı innovativ inkişafı problemləri və həlli yolları

Qlobal iqtisadiyyatda baş verən mühüm dəyişikliklər fonunda hər bir ölkədə və iqtisadiyyatın hər bir sektorunda innovativ iqtisadiyyata keçid qaçılmaz olub. Bu sahədə xarici ölkələrin, xüsusən də son dövrlərdə iqtisadi inkişafa malik ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, uğurlu iqtisadi və sosial inkişafa nail olmağın yeganə yolu varsa, o da innovasiyaya üstünlük vermək və iqtisadi sektorların innovasiya imkanlarından istifadə etməsini təmin etməkdir [9].

Digər tərəfdən, ölkəmizin iqtisadiyyatının bütün sahələrində innovasiyalara ehtiyac, hər şeydən əvvəl əsas kapitalın fiziki köhnəlməsinin yüksək səviyyədə olması innovativ proseslərin və onların nəticələrinin vaxt itirmədən istehsalata tətbiqini mümkünəşür edir. Əsas fondların köhnəlməsi, məhsulların keyfiyyətinin aşağı olması, baha olması yerli sənayenin rəqabət qabiliyyətini təmin etmir, əksinə, o, həm daxili bazarda, həm də mümkün xarici bazarlarda öz mövqelərini tədricən itirir.

Gələcəkdə Dünya Birliyinə daxil olması gözlənilsə də, milli keyfiyyətdə dünya standartlarına cavab verən hazır məhsul istehsal etmək imkanı yoxdursa, birliyə qoşulmaq mənasız olacaq.

Digər məsələ ondan ibarətdir ki, ölkəmizin dünyada yerini möhkəmləndirmək, rolunu artırmaq milli iqtisadiyyatın inkişaf səviyyəsindən, dünya tendensiyaları ilə tanışlığından asılıdır.

Son illər bir tərəfdən Azərbaycanda aparılan uğurlu iqtisadi islahatlar, digər tərəfdən isə əvvəlki illərdə yaradılmış maliyyə-iqtisadi potensial, digər tərəfdən də iqtisadi böhrana tab gətirmək qabiliyyəti sayəsində ölkə iqtisadiyyatının sabitliyi qorunub saxlanılıb. Məhz bunun nəticəsidir ki, respublikamızın iqtisadi inkişafı, biznes mühitinin liberallaşdırılması və əhalinin sosial rifahının yaxşılaşdırılması istiqamətində həyata keçirilən tədbirlər müxtəlif beynəlxalq təşkilatlar və biznes qurumları tərəfindən müsbət qiymət alır [5].

Bildiyiniz kimi, iqtisadiyyatın davamlı inkişafı davamlı artan və qismən üst-üstə düşən innovasiya dövrləri ilə müəyyən edilir. Bütün iqtisadiyyatın davamlı innovativ inkişafına nail olmaq üçün onunla davamlı və sistemli şəkildə məşğul olmaq lazımdır. Ölkənin bütün sahələrində, istehsal və xidmət sahələrində sistem iqtisadiyyatı kimi innovativ iqtisadiyyat yaratmaq lazımdır. Lakin hazırda müxtəlif istehsal və xidmət obyektlərində pərakəndə ticarətdə ən pisi komponent-komponent, hər hansı texnoloji prosesin qismən və ya bir hissəsi, bir neçə avadanlıq parkı və s. Hazırda innovativ yeniliklər müşahidə olunur. Nəzərə alın ki, xammalın emal gücü və avadanlığın sürəti artırılıb, lakin belə sürətlə onu xammalla təmin etmək mümkün deyil. Bu halda yeniliklərin tətbiqi səmərəsiz olacaq [6].

Innovativ iqtisadiyyat bir sistem kimi iqtisadiyyatın bütün sahələrində ideal şəkildə təşkil edilə bilər. Elmin, mütəxəssislərin inkişafına şərait yaratmaq, kəşflər prosesini sürətləndirmək demək deyil. Kəşflər plana görə deyil, yaradıcılığın nəticəsi kimi dəyərləndirilir. Elmin, istehsalın və digər sahələrin inkişafına resursların rəşional bölgüsü əsasında nail olmaq olar. İstənilən ölkədə elmə, elmi, təcrübəli mütəxəssislərə, onların əməyinə qiymət verilmirsə, onların əməyi üçün şərait yaradılmırsa, təbii proses kimi “beyin axını” başqa ölkələrə, imkan və şərait yaradan ölkələrə göndərilir. Hazırda ölkəmizdə bu istiqamətdə şərait hələ də qənaətbəxş deyil. Gənc, istedadlı, fəal alim və alimlərin axını davam edir [6].

Ölkəmizdə innovasiya proseslərinin ləng getməsinin əsas problemlərindən biri də hər ikisinə marağın olmamasıdır və dövlət onları bir araya gətirmək üçün şərait yaradır.

- qanunvericilik bazasının olmaması;
- vahid innovasiya infrastrukturunun olmaması;
- iqtisadiyyatın dərin inhisarlaşdırılması;
- kiçik biznes üçün inzibati və vergi maneələrinin olması;
- innovativ proseslərə investisiya qoyuluşunun aydın mexanizminin olmaması;
- zəif istehsal gücü;
- təhsil sistemindəki çatışmazlıqlar;
- əqli mülkiyyətin keyfiyyətinin aşağı olması, yüksək qiymət və mühafizə xərcləri, nəticədə innovasiya və tədqiqat fəaliyyətinin çox az olması, patent və lisenziya bazarının olmaması;
- innovativ xidmətin olmaması;
- elm sahəsində çalışan işçilərin əməkhaqqının çox aşağı olması;

1994-cü il iyulun 1-də qəbul edilmiş “Müəssisələr haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ölkədə yaradılmış və qanunla müəyyən edilmiş fəaliyyəti həyata keçirən şirkətlərin sahibkarlıq fəaliyyətini seçmək azadlığına və hüquqi bərabərliyinə təminat verir [4].

Qeyd etdiyimiz kimi, müvafiq qanunlar yaradılıb, hüquqi baza formalaşdırılıb. Lakin bir çox ölkələrdə qəbul edilmiş “İnnovasiyalar haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu və ondan irəli gələn vəzifələr hələ də qəbul edilməmişdir. Bu da öz növbəsində müəssisələrin innovativ inkişafına mane olur. İnnovasiya fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün zəruri olan və innovasiya sahəsində hüquqi tənzimləmənin yaradılması üçün vacib olan əsas qanun qəbul edilmədən innovativ inkişaf mümkün deyil [4].

Nəticə

İnnovativ fəaliyyətin sürətləndirilməsi və keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün ölkənin iqtisadi sektorunun müəssisələri davamlı innovativ inkişafa ciddi hazırlaşmalıdırlar. Təhlil göstərdi ki, ölkədə aktiv innovasiya strukturu, strategiyası və təşkilati-iqtisadi metodologiyası hələ də innovasiya iqtisadiyyatının əsas prinsiplərinə cavab vermir və davamlı innovasiya inkişafının milli sisteminin yaradılması problemlərini həll etmək iqtidarında deyil.

ƏDƏBİYYAT

1. “Elm haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 14 iyun 2016-cı il.
2. “İnnovasiya fəaliyyəti haqqında” Qanun layihəsi hazırlanmışdır. <https://azertag.az/xeber>
3. “Müəssisələr haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 1 iyul 1994-cü il
4. “İnvestisiya fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 1995
5. “Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə strateji yol xəritələrinin təsdiq edilməsi haqqında”. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı
6. M. Atakişiyev, Q. Süleymanov. «İnnovasiya menecmenti», Bakı-2004.
7. T. Ə. Quliyev. «Menecmentin (idarəetmənin) əsasları», Bakı-2001 -2005
8. Z. Səmədzadə, «Çin Qlobal Dünya İqtisadiyyatında», Bakı-2009
9. İnnovasiya nədir http://cbc.az/az/az/i_story/nnovasyandr
10. “Bakı Tikiş Evi” ASC-nin 2012-2015 –ci illər üzrə statistik məlumatları
11. А.А.Мажажихов və Э.Р.Мисхожев-Динамические нормативные модели диагностики экономической устойчивости промышленного предприятия. Научно-аналитический журнал «Вестник Санкт Петербургского Университета ГПС МЧС России», 2012

*Юсиф Ариз оглы Агаев
докторант, АУК
yusif-aghayev@mail.ru*

Стратегический взгляд на обеспечение инновационного развития

Резюме

Целью исследования является необходимость достижения инновационного развития в сферах производства и услуг, чтобы добиться развития экономики страны, стать конкурентоспособным государством.

Методология работы. Комплекс концептуальных положений и научно-методических рекомендаций в области инновационного развития и устойчивости промышленных предприятий составляет теоретическую основу и методологическую базу нашего исследования.

Прикладная значимость исследования заключается в том, что исследование механизма управления устойчивостью промышленных предприятий на основе применения инноваций в условиях недостатка информации о внешней среде и неопределенности.

Результаты исследования являются научно-методической основой для решения практических вопросов управления инновационной деятельностью.

Оригинальность и научная новизна исследования заключается в выявлении факторов, обеспечивающих устойчивость инновационного развития и деятельности предприятий в условиях внешней неопределенности.

Ключевые слова: *разработка, производство, стратегия, инновации, конкуренция.*

Yusif Ariz Aghayev
Ph.D-student, ACU
yusif-aghayev@mail.ru

A strategic view in providing innovative development

Summary

The purpose of the study is the need to achieve innovative development in the fields of production and services in order to achieve the development of the country's economy, to become a competitive state.

The methodology of the work. A complex of conceptual provisions and scientific methodological recommendations in the field of innovative development and sustainability of industrial enterprises forms the theoretical basis and methodological base of our research.

The applied importance of the research is that the investigation of the mechanism of managing the stability of industrial enterprises based on the application of innovation in the conditions of lack of information about the external environment and uncertainty.

The results of the research are the scientific-methodological basis for solving the practical issues of innovation activity management.

The originality and scientific innovation of the research lies in the identification of factors that ensure the stability of the innovative development and activity of enterprises in the conditions of environmental uncertainty.

Keywords: *development, production, strategy, innovation, competition.*